

Bjergfyr (Pinus mugo) Granfamilien (Pinaceae)

Kendetegn

Almindelig bjergfyr bliver fra 1 – 10 m høj, afhængig af vækstvilkårene. På de mest magre og vindudsatte steder bliver den kun meterhøj. Væksten er lav, forgrenet og tæt busket med adskillige opstigende krumme stammer fra samme basis.

Nålene sidder i bundter med 2 i hvert, er 3-8 cm lange, ofte let snoede og mørkegrønne. Nålene har en levetid på omkring 5 år.

Barken er mørkegrå eller rødgrå og spalter op i aflange, kantede, afskallende plader.

I maj blomster bjergfyr med store svulmende og støvende gule hanblomster og små, rødviolette hunblomster i spidsen af skuddet. Enbo og vindbestøvning.

Bjergfyrers kogler er usymmetriske og næsten uden stilk. De er 2-7 cm lange og ægformede. Koglens skjold er skinnende sortbrune, rødbrune eller gulbrune og på ydersiden af koglen er de krogformede, afrundede eller flade. Frøene har en løst tilhæftet vinge. Som hos alle fyrrearter har bjergfyr en toårig udvikling.

Knopperne er butte, 6 mm lange, brune med harpiksovertræk.

Roden er en fladtstrygende skiverod.

Veddet er lyst, hvidligt med en rødlig kerne hos ældre træer, rigt på harpiks. Bjergfyr har en relativ høj brændværdi.

Variation

Bjergfyr er ikke hjemmehørende dansk, ligesom over 90% af træarterne i nationalparkens klitplantager. Den vokser naturligt i de mellem- og sydeuropæiske bjerge op til 2.400 meter over havet under meget barske klima- og jordbundsforhold. Højere oppe i bjergene en noget andet nåletræ i Europa.

På grund af sit store naturlige udbredelsesområde med mange isolerede bestande varierer bjergfyr en del. Hertil kommer, at gartnere har frembragt utallige forædlede dværgformer af bjergfyr til brug i haver og kirkegårde.

Forveksling

Fra Pyrenæerne har man indført Fransk bjergfyr (*Pinus mugo rostrata*), der kan forveksles med almindelig bjergfyr. Den er ret og enkeltstammet og kendes øvrigt på sine skæve kogler med en lille nedadrettet torn på kogleskællene. Findes overalt i nationalparken.

Biologi og levested

Bjergfyrren er indbegrebet af klitplantagernes træart. For at forstå sandflugtshistorien og klitplantagernes udvikling skal man kende bjergfyrren og den betydning. Næppe nogen anden træart i Danmark er så nøjsom i sine krav til voksestedets jordbund og klimavilkår som almindelig bjergfyr. Den er i stand til at gro i klitternes magreste sand, på muldblottede arealer, på lyngheder, sure moser og på stenede jorder. Dertil kommer, at den er upåvirket af tørke og megen nedbør, vedvarende

blæst, saltnedslag, vinterkulde og nattefrost. Men ældre bjergfyr er ikke særlig stormfaste på grund af den overfladiske rodsystem.

Bjergfyrrens særlige hårdføre evne til at kunne trives på magre, udpinte sandjorder beror på dens nøjsomhed og formentlig også på den nytte af symbiose med mykorrhiza-dannende svampe som ridderhat, mælkehat og rørhat

Bjergfyr er et lystræ, som ikke tåler megen skygge.

Efter 80-100 år går de fleste bevoksninger langsomt i opløsning, men fornyr sig gennem selvsåning. I 2006 udgjorde almindelig bjergfyr og fransk bjergfyr ca. 24 % af det bevoksede areal i Nationalpark Thy. Sidenhen er andelen blevet noget mindre, idet nogle bjergfyrarealer er konverteret til andre træarter (f.eks. eg og skovfyr) og andre er ryddet for skabe større sammenhæng mellem klithederne.

Bjergfyr (INN)

Bjergfyr (Biopix)

Nationalpark Thy

Man kan finde almindelig bjergfyr overalt i nationalparken. Mest udbredt i plantagernes vestlige dele og som enklaver på klithederne.

Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Nedenstående lokaliteter kan anbefales:

Stavsbjergene i Tved Klitplantage. P-plads ved Hindingvej (GPS 57.053077, 8.632648)

Tvorup Plantage Vest. Parkering ved Thagaards Plantage (GPS 56.982798, 8.423568)

Lyngby Hede, Mortens Sande. P-plads i Lyngby (GPS 56.851073, 8.285632)

Bjergfyr og mennesket

I slutningen af 1700-tallet opstod den tanke, at man ved træplantning kunne skabe en solid og vedvarende dæmpning af sandflugten. Omkring 1820 blev flere forsøgsplantninger anlagt, men resultaterne var dårlige og i 1838 blev de opgivet. Rester fra disse plantninger kan f.eks. ses i Tvorup klitplantage (Thagaards plantage) og Hanstholm Vildtreservat.

Den første frøsending af bjergfyr kom til Danmark i 1798 og i 1820 plantedes de første i Vestjylland. I 1853 blev nye forsøg med mange forskellige træarter udført. Denne gang lykkedes forsøgene, bl. a. fordi man fandt ud af inden plantningen at dække sandet med afhugget lyng. Det betød at planterne ikke blev ødelagt af sandpisk. Bjergfyr og østrigsk fyr slog bedst an, hvorfor de blev anset for hoved-

træarter, medens skovfyr, hvidgran, ædelgran og eg kun blev brugt i mindre omfang.

I de følgende årtier var det næsten kun bjergfyr, som blev plantet på de meget store arealer, som fra omkring 1870 til omkring 1910 og også senere blev indkøbt eller eksproprieret til tilplantning.

Man sagde, at man rullede et bjergfyrtæppe ud over klitterne.

Uden bjergfyr ville det have været vanskeligt at etablere de klitplantager, som vi kender i dag. Som pionertræ og hjælpetræ for mere værdifulde træarter har den været af uvurderlig og afgørende betydning for skabelsen af den nuværende skovtilstand. Uden dette pionertræ var mange plantageanlæg på de udsatte klitlokaliteter næppe blevet til de sammenhængende, store bevoksninger, man ser i dag.

Veddet anvendes mest til flis og brænde, men er tidligere også brugt til faskiner og hegnspæle. Selv tjære og æteriske olier til sæbeindustrien har være fremstillet i perioder.

Bjergfyr anses for at være en invasiv art, og bekæmpes blandt andet, hvor den truer værdifuld klitnatur. Fyrren spreder sig kraftigt, især på klithederne. Bekæmpelse sker som regel manuelt og er derfor omkostningskrævende. Uden bekæmpelse vil det åbne klitlandskab hurtigt vokse til i skov/skovlignende tilstand. Ud over Naturstyrelsens og nationalparkens indsats har et stort EU-finansieret LIFE-projekt styrket bekæmpelsen af bjergfyr.